

w błąd społeczeństwa nie wydaje się pisarzom NRD godna pożądaną. Stephan Hermlin podkreślił w obszernej odpowiedzi, adresowanej do Günтера Grassa i ludzi myślących podobnie jak on, że zanim lekkomyślnie zacznie się szermować słowem „wolność” należy się głęboko zastanowić nad tym, „komu ta wolność ma służyć, do czego ma służyć i od czego przede wszystkim należałoby się w pierwszym rzędzie uwolnić”⁹. W podsumowaniu dyskusji pisarze obydwu części Niemiec doszli do wniosku, że możliwa i pożyteczna będzie współpraca między nimi, mimo różnic ideologicznych, i że podtrzymanie oraz dalsze jej rozwijanie jest w interesie całej niemieckiej literatury narodowej.

W trzecim dniu obrad powołano nowy zarząd Związku Pisarzy NRD. Przewodniczącą została wybrana jednogłośnie Anna Seghers, zastępcami — Hans Marchwitza i Erwin Strittmatter. Honorowymi członkami zarządu zostali: Hans Lorbeer, Ludwig Renn, Walther Victor, Bruno Voelkner, Ehm Welk i Arnold Zweig.

V Kongres Pisarzy NRD cechowały dwa zasadnicze akcenty. Pierwszy, to proces odmładzania się literatury NRD. Stosunkowo mocną pozycję zdobyli sobie pisarze młodego pokolenia jak: Herbert Nachbar, Dieter Noll, Helmut Hauptmann, Christa Wolf, Helmut Baiertl i wielu innych. Dzieła ich cieszą się w NRD ciągle wzrastającą poczytnością i do nich przede wszystkim skierowane były tezy referatu Anny Seghers. Drugi akcent, to stosunkowo liczny i aktywny udział w Kongresie i jego obradach pisarzy z zachodniej części Niemiec. Zainteresowanie się literaturą NRD w ramach całej twórczości literackiej Niemiec jest zjawiskiem niewątpliwie cieszącym i pozwala ufać, że próby znalezienia porozumienia nie dopuszczą do rozłamów, który w latach ostatnich był niewątpliwie powodem troski każdego myślącego o przyszłości swojego kraju i narodu Niemca¹⁰.

Teresa Piotrowiak

DZIAŁALNOŚĆ KULTURALNA NRF ZA GRANICĄ

Problem nawiązywania stosunków kulturalnych z zagranicą, obok stosunków politycznych i gospodarczych, staje się dla poszczególnych państw zagadnieniem o wciąż rosnącym znaczeniu. W tej sytuacji wiele z nich uznało za potrzebne powołanie odrębnych organizacji, które zajęłyby się realizacją wynikających stąd zadań. Instytucje takie posiada Związek Radziecki, Wielka Brytania, Stany Zjednoczone, Szwecja, Norwegia, Dania, Szwajcaria i in. Organizacją o zasięgu światowym zajmującą się zagadnieniami kulturalnymi jest UNESCO, działająca od r. 1946 przy ONZ.

Sytuacja Niemieckiej Republiki Federalnej jest o tyle szczególna, że nie posiada ona związkowego ministerstwa kultury, które koordynowałoby pracę w tej dziedzinie. Powołano jedynie Wydział Kultury przy powstałym w 1950 r. Ministerstwie Spraw Zagranicznych. Obok tego Wydziału Kultury istnieją podobne także przy Związkowym Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, Ministerstwie do Spraw Ogólnoniemieckich, Ministerstwie do Spraw Atomowych, Ministerstwie do Spraw Przesiedleńców oraz Ministerstwie Rolnictwa. Jak z tego wynika, sprawami kultury zajmuje się w NRF wiele urzędów, jednak właściwe kompetencje w tym zakresie posiadają jedynie ministerstwa kultury poszczególnych krajów. Stwarza to zasadnicze trudności w zawieraniu umów kulturalnych, ponieważ uczestnictwo w nich 11 krajów NRF przeciąga okres przygotowań do takiego aktu częstokroć do dwóch lat¹.

Dla usprawnienia pracy kulturalnej za granicą rząd NRF powołał do życia

⁹ Literatur von neuer Qualität — Aus der Rede von Stephan Hermlin, „Neues Deutschland“ z 30 V 1961.

¹⁰ Bruno Apitz, Eindrücke vom Schriftstellerkongress, „Berliner Zeitung“ z 31 V 1961.

¹ Por. Ulrich Lohmar, Demokratisches Gemeinwesen oder totalitäre Gesellschaft. „Die Kultur“ nr 153/1960.

w styczniu 1961 r. Komitet Doradczy do Spraw Polityki Kulturalnej tzw. *Kulturbeirat*, który ma służyć pomocą Ministerstwu Spraw Zagranicznych w jego działalności w tej dziedzinie. Członkowie tego Komitetu powoływani są w jego skład nie jako przedstawiciele reprezentujący poszczególne organizacje społeczne, partie polityczne lub grupy wyznaniowe, ale ze względu na swe walory fachowe, co ma zapewnić ich pracom niezależność. W ten sposób do Komitetu Doradczego do Spraw Polityki Kulturalnej powołano dotychczas 18 osobistości, a wśród nich prof. Theodora Heussa, prawnika Helmuta Beckera, pisarza Wernera Bergengruena, prof. Schade-waldta, prof. C. F. v. Weizsäckera i in.

Podczas pierwszego konstytucyjnego zebrania Komitetu w Bonn, główne jego zadania nakreślił minister von Brentano. Polegać one mają m. in. na służeniu inspiracjami, krytyką i radą w pracy kulturalnej, prowadzonej przez NRF za granicą. NRF, jak podkreślił von Brentano, nie zamierza uprawiać propagandy kulturalnej lub eksportować kultury niemieckiej: treścią działalności Komitetu będzie rozszerzanie współpracy kulturalnej z innymi krajami, co jest zadaniem szczególnej wagi w okresie, gdy wiele państw uzyskuje niepodległość².

Kulturbeirat współpracować ma ściśle z Wydziałem Kultury przy Ministerstwie Spraw Zagranicznych. Wydział ten składa się z szeregu oddziałów zajmujących się szczególnie dziedzicami kulturalnymi. I tak np. do kompetencji oddziału oznaczonego liczbą 600 należą zagadnienia zasadnicze, umowy kulturalne z innymi krajami, instytuty kulturalne za granicą; 601 — państwowe międzynarodowe instytucje kulturalne (np. UNESCO, Rada Europejska i inne), program wizyt rządowych NRF; 602 — sprawy kontaktów z zagranicznymi grupami wyznaniowymi, zadania kulturalne o charakterze charytatywnym, niemieckie szpitale za granicą, zagadnienia medyczne; 603 — szkoły niemieckie za granicą, popularyzacja języka niemieckiego za granicą; 604 — nauka, szkoły wyższe, stypendia (opieka nad zagranicznymi studentami); 605 — sztuka (wystawy, imprezy muzyczne, teatralne, film, radio), powiernicze zarządzanie dobrami kultury; 606 — księgarstwo (wystawy książek, biblioteki za granicą, fundacje książek).

Jednak większa część wymiany kulturalnej NRF z innymi krajami odbywa się głównie przez bezpośrednie kontakty poszczególnych osób lub zainteresowanych grup (np. stowarzyszenia branżowe, związki zawodowe, zarządy miast i in.). Tą drogą dokonuje się wymiany książek i filmów. Niewielki jest też udział państwa w organizacji i koordynacji takich imprez jak koncerty, wykłady i zjazdy w różnych krajach oraz kongresy i zawody sportowe. Tylko w wypadku, gdy koszty podróży, transportu lub pobytu zagranicą są tak wysokie, że nie pokrywałyby ich zainteresowane osoby lub ich zespoły, wówczas pomaga rząd NRF lub rządy krajów oraz władze miejskie. Z finansową pomocą przychodzą także półoficjalne i prywatne organizacje pielęgnujące kontakty z zagranicą, do których należy: Niemieckie Akademickie Biuro Wymiany (*Deutscher Akademischer Austauschdienst*), Instytut Goethego w Monachium (*Goethe-Institut*), Instytut dla Spraw Wymiany z Zagranicą w Stuttgarcie (*Institut für Auslandsbeziehungen*), Towarzystwo Carla-Duisberga w Kolonii (*Carl Duisberg-Gesellschaft*), Fundacja Friedricha Eberta w Bonn (*Friedrich Ebert-Stiftung*), Pedagogiczna Służba wymiany w Bonn (*Pädagogischer Austauschdienst*) i in.

Większość umów kulturalnych, zawartych po r. 1948 między Niemiecką Republiką Federalną a innymi krajami, przewiduje wymianę w dziedzinie nauki (wymiana profesorów i studentów) i sztuki (w najszerszym jej rozumieniu) oraz nauczania języków. W umowach tych przewiduje się także powoływanie mieszanych komisji, składających się z przedstawicieli obu układających się stron. Komisje te

² „Kulturbeirat für Auswärtiges Amt“. „Süddeutsche Zeitung“ z dn. 13 I 1961 r.

mają się zbierać raz w roku celem rozpatrywania poszczególnych zagadnień dotyczących wymiany kulturalnej oraz uzgadniać bezpośrednie rokowania rządów.

Nielatwe jest ustalenie faktycznych rozmiarów kontaktów kulturalnych, jakie utrzymują Niemcy zachodnie z zagranicą, gdyż dokonują się one, jak już wspomniano, w dużej mierze bez pomocy i kontroli państwa. Szczególnie żywe są związki kulturalne NRF z sąsiednimi krajami Europy, ale także z Ameryką Północną i Południową. Niemiecka Republika Federalna zawarła dotychczas umowy kulturalne z następującymi krajami: USA (1953 r.), Francją (1954 r.), Hiszpanią (1954 r.), Zjednoczoną Republiką Arabską (1954 r.), Belgią (1956 r.), Chile (1956 r.), Grecją (1956 r.), Włochami (1956 r.), Norwegią (1956 r.), Japonią (1957 r.), Turcją (1957 r.), Wielką Brytanią (1958 r.), Związkiem Radzieckim (1959 r.), Holandią (1961 r.). W przygotowaniu jest dalszych 14 umów³.

Wymianą kulturalną objęte są niemalże wszystkie dziedziny wchodzące w zakres kompetencji Wydziału Kultury przy Ministerstwie Spraw Zagranicznych. Największe jednak zainteresowanie zagranicy wzbudzają, szczególnie w ostatnich kilku latach, kursy języka niemieckiego⁴. Potrzeby w tym zakresie są tak duże, iż dążenie do zaspokojenia ich napotyka na wiele trudności, gdyż obok braku dostatecznych środków finansowych, wciąż niewystarczająca jest także liczba nauczycieli i naukowców, którzy podejmowaliby się pracy za granicą⁵.

Trudna jest także sytuacja w dziedzinie wymiany artystycznej. Niemiecka Republika Federalna nie posiada wybitnych osiągnięć w tych zazwyczaj łatwych do „eksportowania” dziedzinach sztuki, do jakich zaliczana bywa twórczość literacka, a w szczególności proza, utwory teatralne oraz film. Niewiele jest bowiem powojennych autorów zachodniemieckich, których książki zyskałyby sobie międzynarodowy rozgłos. Teatr NRF wystawiały w okresie powojennym, poza sztukami Brechta i Zuckmayera, przeważnie autorów obcych. Również w dziedzinie produkcji filmowej brak w zasadzie wybitnych osiągnięć. W tej sytuacji niezmiennym powodzeniem cieszy się niemiecka muzyka. Jest to jednak wciąż jeszcze muzyka klasyczna. Istnieje również duże zainteresowanie nauką i techniką, a także dawną i współczesną plastyką niemiecką.

Dotychczas do sprawy oddziaływania kulturalnego na zagranicę nie przywiązywano w NRF specjalnej wagi. Świadczy o tym m. in. fakt, że Niemcy zachodnie utrzymywały za granicą w r. 1959 wprawdzie 150 urzędników do spraw wojskowych, natomiast tylko 30 zajmujących się zagadnieniami kulturalnymi⁶. Budżet, jakim dysponuje Wydział Kultury przy Ministerstwie Spraw Zagranicznych wynosi niepełna 0,5% ogólnego budżetu wojskowego. Ostatnie posunięcia, zmierzające do ożywienia kontaktów kulturalnych z zagranicą — m. in. także przez powołanie *Kultur-*

³ Dieter Sattler, *Geistige Auseinandersetzung vor machtpolitischen Entscheidungen*, „Die Kultur“ nr 152/1960 r.

⁴ Według informacji „Deutscher Akademischer Austauschdienst“ było w ub. r. czynnych za granicą 115 niemieckich lektoratów (w r. 1956 było ich tylko 36). O niemieckie lektoraty ubiegają się szczególnie uniwersytety Azji i Afryki. Por. „Deutsche Sprache wird im Ausland beliebt“, „Die Welt“ z dn. 6 III 1961 r.

⁵ Rozpowszechnieniem niemieckiej kultury za granicą, a w szczególności organizacją nauki języka niemieckiego, zajmuje się Instytut Goethego w Monachium. Instytut ten utrzymuje 16 ośrodków nauczania języka niemieckiego w NRF, w których w ub. r. kształciło się 6 000 obcokrajowców. Za granicą posiada Instytut 55 takich ośrodków, w których rocznie uczy się 35 000 do 40 000 osób. W ciągu br. i r. p. Instytutowi Goethego przekazane zostaną wszystkie instytuty kulturalne za granicą, zorganizowane przez rząd NRF. Aby zaradzić ciągnącemu niedoborowi nauczycieli, Instytut organizuje kursy kształcenia nauczycieli jęz. niemieckiego, rekrutujących się z zagranicy, oraz dokształcanie zagranicznych germanistów.

⁶ Por. Dieter Sattler, *Geistige Auseinandersetzung vor machtpolitischer Entscheidungen*, „Die Kultur“ nr 152/1960 r.

⁷ Por. Ulrich Lohmar, jw.

beiratu — pozwalają przypuszczać, że na odcinku tym nastąpi znaczny wzrost aktywności rządu NRF. Nie bez wpływu była w tym wypadku z pewnością również chęć dorównania w tym zakresie bardzo żywej działalności krajów obozu socjalistycznego, a szczególnie Związku Radzieckiego i Niemieckiej Republiki Demokratycznej.

Michalina Boral